Scheel, Johann

De pecuniae nomine ac natura quid senserint...

Jenae

1864

97-84274-27
MASTER NEGATIVE #

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DIVISION

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

ORIGINAL MATERIAL AS FILMED - EXISTING BIBLIOGRAPHIC RECORD

Scheel, Johann.
De pecuniae nomine ac natura quid senserint Romani et inprimis jureconsulti.
Jenae, 1864. O. 30p.
Doctor's dissertation at Halle (Ger.) university. No.7 of a v. of pamphlets.

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 9:1 IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 12-4-97 INITIALS: AP

TRACKING #: 30130

FILMED BY PRESERVATION RESOURCES, BETHLEHEM, PA.

DE PECUNIAE

NOMINE AC NATURA QUID SENSERINT ROMANI ET INPRIMIS IURECONSULTI.

DISSERTATIO

QUAM SCRIPSIT ET PUBLICE DEFENDET

IOHANNES SCHEEL

VENIA ET AUCTORITATE

AMPLISSIMI IURECONSULTORUM ORDINIS

IN ACADEMIA FRIDERICIANA HALENSI CUM VITENBERGENSI CONSOCIATA

AD

IURIS UTRIUSQUE DOCTORIS GRADUM

RITE CAPESSENDUM

A MDCCCLXIV.

IENAE

TYPIS FRIDERICI FROMMANN.

Quid sentiant de valoris notione homines arctissime coniunctum est cum universo quae est in ea gente oeconomiae statu, cum omni civili humanoque cultu.

Quae valoris notio paullatim, neque pariter, sed magna cum constantia atque perpetuitate excolitur. In ea alicuius gentis aetate qua oeconomia in hominum opera agro ejusque fructibus fundata est, quod nos dicimus „Natural-Wirthschaft" valoris notio magna in fluctuatione atque inconstantia versatur; atque ad hominis cuiusque desideria se accommodat. Exsistit pecunia; in pecuniae nomine et pecuniarum ratione excolenda valoris notio ac natura excolitur, ad illam quasi accedit, postremo eiusdem fit potestatis. Tunc omnes oeconomicae rationes conditae sunt in pecunia, quae fit nervus tamquam rerum gerendarum. Postea valoris notio ab ea pecuniae recedit, a consuetudine oculorum et a sensibus sejungitur, magis fit universalis, pecunia tantum rerum valorem metitur. Existit fides: „Creditwirthschaft".

Pecunia igitur primum est unus e valoribus oeconomicis, deinde valor ipse, tum modus valoris.

Quibus apparet in perquirenda valoris notione maximi momenti esse quaerere de pecuniae nomine ac natura.

Elegimus quidem e disquisitione historica de pecuniae notione eam partem qua ita ad valoris notionem — quod me demonstraturum esse spero — accedit, ut eiusdem fiat potestatis, una fiat eademque quam illa; partem rerum Romanarum a legibus duodecim tabularum usque ad finem secundi imperatorum Romanorum saeculi, iureconsultorum aetatis aureae.

Nusquam autem gentium accuratius persequi licet quomodo pecuniae nomen ac ratio paullatim sit exculta, quam apud Romanos. Tamen, praecipue quod attinet ad cognoscendas oeconomicas notiones, doctrina non tam explanatae sunt eae atque excultae, ut omnino sint apertae et manifestae. Quid senserint de oeconomia politica Romani ut intelligatur iureconsultorum libri maximum praebent auxilium, cum iuris instituta ac rationes in iis oeconomiae politicae fundata sint et esse debeant.

In principio totius disquisitionis liceat ponere locum illum Pauli saepissime iam relatum atque usurpatum

L 1 pr. D. de contr. emt. 18, 1:

„Olim unusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia permutabat, quando plerumque evenit ut quod alteri superest alteri desit. Sed quia non semper nec facile occurrebat, ut cum tu haberes quod ego desiderarem invicem haberem quod tu accipere velles, electa

materia est cuius publica ac perpetua aestimatio difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis subveniret, eaque materia forma publica percussa…“

Quamvis praeclarissimo hoc loco omnino recta dicuntur, tamen inter statum in principio sententiae commemoratum atque inter illam „publicam materiae i. e. metalli formam“ multa interesse videntur, illum dico statum quo pecora, agri, metallum non signatum ut praecipui valores oeconomici aestimantur.

Census Servianos iugeribus agri fuisse aestimatos satis constat*).

Eodem modo haud dubium esse videtur poenas apud Romanos usque ad duodecim tabularum tempus pecoribus esse solutas. Plinius HN. 33, 13. Lex Aternia (300 a. U. c.) in Dionys. X, 50: extremum multae definiebatur duobus bu-

*) Vide Th. Mommsen, Geschichte des Röm. Münzwesens. Berlin 1860, quo in libro quod attinet ad res gestas inprimis nisus sum; nec non eiusdem auctoris: Römische Geschichte. Gibbon, Decline and fall of the Roman empire in 1 vol. London 1830. B. Hildebrand Natural-, Geld- und Credit-Wirthschaft in Hildebrands Jahrb. f. Nat.-oec. und Statist. Jena 1864. Endemann, Volkswirthschaftliche Begriffe des Corpus iuris Canonici in Hildebrands Jahrb. Jena 1863. Tydeman, de oeconomiae politicae notionibus in Corpore Iuris Civilis. Lugduni Batav. 1838. G. Hermann, sententiae Roman. ad oec. pol. Diss. Erlangen 1833. Dureau de la Malle, Economie politique des Romains. Paris 1840. Th. Mommsen, Das Geld, Vortrag gehalten zu Berlin 7. Febr. 1863. Journal: Grenzboten 1863. No. 10.

bis et triginta pecoribus. Cic. Rep. II §. 60. Duodecim tabulae omnia valore aeris librarum finivisse videntur: „Si injuriam faxit alteri viginti aeris poenae sunto“ (VII) et primi nummi cum cuderentur libra aeris modus constituta est. Aere autem rudi iamdudum in permutationibus homines usos esse nemo dubitat, nummos etiam et Carthaginiensium et ex Italia inferiore in Romanorum usu dilatos esse verisimile est. Apud Plinium HN. 33, 13 legimus: Servio rege primum aes esse signatum. Quod videlicet de lateribus est intelligendum; anno autem 324 a. U. c. levis aestimatio pecudum facta est. Et iuris instituta Romanorum quanta essent tenacitate cum sciamus, licet proponere in usu commercioque iamdudum homines primum aere rudi, deinde aere gravi ad solutiones perficiendas usos fuisse eo tempore quo sub decemvirorum imperio primi nummi cudebantur. In componendis enim rebus publicis fieri non potuit quin etiam rationes oeconomicae constituerentur et imprimis id peteretur, ut merx eligeretur quaedam praedita aestimatione et forma legitima, cui ceterae merces conferri possent. Res in dies crescentes, commercium cum finitimis gentibus magis magisque excultum et amplificatum, praesertim cum Italia inferiore, effecerunt, ut hominum animi in illam rem converterentur. Aes tam grave signabatur quam utilitate erat concessum. Romani enim in pecunia non modo instrumentum quasi ad merces permutandas concupiscebant, sed ipsam mercem aestimatione praeditam cuius pondus et mensura facili essent intellectu. Pretium autem pecuniae aeque ac illud ceterarum mercium ab iis qui rem publicam administrabant constituebatur. Quod haud mirum cognoscenti quomodo antiqua res publica totam hominis personam privatasque etiam rationes amplexa est atque constrinxit, nec non id testantur permultae leges, iureconsultorum scripta, corpus iuris civilis.

Inde a quinto saeculo multa exempla licet afferre commercium et pecunias magnopere aucta esse; testes sunt Appii Claudi et aliorum praeclara opera publica.

„Man warf,“ ut dicit Mommsen, „das veraltete Bauernsystem des Sparschatzsammelns bei Seite und lernte seine Mittel in würdigerer Weise gebrauchen*).“

Diminuto metalli pretio fieri non potuit quin maior valor ad permutandas merces constitueretur, itaque oppidis Italiae inferioris, quae praecipue commercio studebant, expugnatis quorum in numero maximi momenti celeberrimum illud Tarentum, anno 486, Plinio teste 485, nummi argentei (denarii) legitima pecunia fiunt. Plinius HN. 33, 3: „argentum signatum anno Urbis CCCCLXXXV et placuit denarium pro decem libris aeris valere.“ Eodem tempore assis gravis pretium diminutum est, ita ut in posterum aes tantum ad viliores commercii permutationes perficiendas adhiberetur. Praeter argentum tunc auro quoque ad merces per-

*) Röm. Gesch. I 299.

mutandas homines utebantur, ut antea praeter aes argento. Multae autem leges de re nummaria, multae de auri argenti aeris rationibus constituuntur. Nummi quibus rationes legitimae perficiebantur semper cudebantur probi. Persuasissimum enim erat Romanis, quod antea iam annotavi, pecuniam non esse valoris effigiem sed ipsum valorem, et eam rationem secuti sunt, quam praeclarissimus ille de oeconomicis rebus scriptor Graecus Xenophon de redit. III 2 expressit: „denique mercatura a ratione pecuniae pendet, nam bonos nummos quivis mercator libenter sumit et ubique ita vendit ut vel lucrum inde redundet. Ubi vero mali et adulterini nummi sunt nonnisi mercium commutatio erit quae mercaturae efflorescenti magno erit impedimento*).“ Quod praeceptum Graeci minus secuti sunt quam Romani.

Et Romanos a principio aliter quam Graecos de re pecuniaria sensisse apparet comparando leges Licinias 387 a. U. c. (367 a. Chr. n.) cum iis Solonis a 594 a. Chr. n. (quae leges tempore quidem valde distant, sed cultus humani civilisque differentiam, cum apud Romanos Licinii, apud Graecos Solonis leges ferebantur, magnam fuisse haud verisimile). Uterque magnum aes alienum dissolvere studuit. Solon nominibus nullo modo mutatis statim auxit nummorum pretium. Licinius vero non ita commercii ususque ratio-

*) cfr. B. Hildebrand, Diss. de Xenophontis et Aristotelis de oec. publ. doctrina I Marburg. 1845. p. 28.

nes perturbans singulis debitoribus partem pecuniarum debitarum remisit. Liv. 17, 35: „De aere alieno, ut deducto eo (de capite), quod usuris pernumeratum esset, id quod superesset triennio aequis portionibus persolveretur.“

Sunt quidem belli Punici temporibus nummi leves dispensati, eodemque modo postea cum res publica in angustiis fuit, quae vero res Romanorum rationibus adeo erant alienae, ut, quamquam plebiscitis legibusque constitutae erant et acceptae, tamen eas se ipsos celare quasi ut ita dicam conarentur leves cum gravibus nummis miscentes; se ipsos tamquam decipientes. Quamobrem haud dubium esse videtur, Romanos in his adulterinis nummis pecuniam quandam ad fidem acquirendam in publicum prolatam, hodiernam quasi chartaceam pecuniam, noluisse cognoscere; sed vi et necessitate coacti alio modo ex angustiis se non fugere posse credebant. Quibus nummis videlicet infinitae in re nummaria perturbationes exstiterunt, atque adeo certabant hae res cum eo quod Romani de pecuniae natura sentiebant, ut Marius, cum rem nummariam explicare atque emendare conaretur atque explicaret, per omnem Italiam statuis divinisque honoribus celebraretur. Plin. HN. 33, 46. Mala in pecuniarum rationibus Sullae instituta Caesar confestim sustulit atque expedivit.

Ita Romanorum res nummaria satis constanter et naturaliter exculta est. Una cum potestate in exteras nationes amplificata vires quoque pecuniariae valde angebantur cum

rei publicae tum singulorum civium. Sexto a. U. c. saeculo infinitae in aerario pecuniae erant conditae, ita ut non modo viribus in bellis ceteras nationes verum etiam magna pecuniarum copia alias omnes gentes Romani superarent.

Pecuniae autem agriculturae studia paullatim depresserunt atque consumserunt.

Quomodo oeconomia in hominum opera, agris, agrorum fructibus fundata in pecuniarum oeconomiam commutata sit, parum certe a rerum scriptoribus posteritatis memoriae traditum est. In provinciis quidem tributa aliqua ex parte pecuniis soluta esse constat. In Hispania, exempli gratia, Romani ea ratione quam a Carthaginiensibus acceperant usi sunt. Mirum autem est, quomodo mutaretur oeconomiae ratio in capite omnium negotiorum, in Urbe ipsa. Omnia paullatim magis magisque in pecunia ponebantur, agricultura omnino deserebatur, tamen Romani nec industria nec commerciis (liceat uti verbo): productivis studebant; sed ad pecuniae negotiationes, pecuniarias opes acquirendas omnium studia conversa erant. Vectigalium locationibus, argentariorum negotiationibus cives Romani tunc maximopere operam dabant.

Illae autem quae congerebantur amplissimae divitiae pecuniariae non labore, opera, industria comparatae erant, sed expugnatae quasi, congestae ex exteris nationibus, raptae e provinciis. Et mira est Gaji illa sententia: „maxime sua esse credebant quae ex hostibus cepissent*)."

Fieri itaque non poterat, quin Romani maxima aestimatione praeditam haberent pecuniam, quin etiam unicum valorem oeconomicum (ut ita dicam) eam esse crederent; valoris et pecuniae notionem unam eandemque existimarent; nam agricultura erat deserta, industria neglecta, commercium sterile, ad pecuniam omnia conversa, vis „productiva" minuta largitionibus frumentariis, remissionibus tributorum, opera servili.

Opes pecuniariae partim in tributi forma e gentibus subjectis acquisitae, partim rapina undique collectae crescunt augenturque. Pecuniae praeponderantem potentiam etiam in forum intrasse testatur lex Sempronii judiciaria a 631 a. U. c., quae in equites i. e. publicanos et homines pecuniosos iudicia transtulit; iam penes illos erat imperium; nam iudices iudicia illi regebant, publicani provincias; illi administrabant, tum perdebant rem publicam.

Orbe terrarum sub Romanorum potestatem redacto, pretiis metallorum depressis ampliatur quasi iterum valoris nomen, et aurum fit nummus legitimus, argento in vilioribus tantum commercii rationibus homines utuntur; atque nonnunquam argento aes immiscetur. Plin. HN. 33, 13: „Aureus nummus post annum LXII percussus est quam argenteus." Auro aliud metallum non immiscetur.

*) Gaj. IV 16.

Nec fieri potuit, quin, cum rationes pecuniariae augerentur magis magisque excolerentur: magna pars tributorum censuum vectigalium pecunia solveretur, quod Trajani tempore praecipue in Asia, Hispania, Gallia factum esse constat. Tertio saeculo pecuniis angustioribus re nummaria corrupta rursus major pars tributorum in fructibus quos natura gignit soluta esse videtur*).

Hic tamen in perlustrandis Romanorum rebus subsistimus exeunte fere secundo quo Romani imperatorum imperio subjecti erant saeculo.

Eo tempore usus commerciumque maxime in pecunia numerata fundata esse videntur, negotiorum rationes maxime excultae atque expolitae, tamen non ita institutam invenimus oeconomiam, ut comparari possit ei urbium illarum quae hodie sunt capita mercaturae per orbem terrarum actae.

Pecunia chartacea, cambia, cautiones in quemvis instrumenti possessorem conceptae non inveniuntur. Quod attinet ad nummos leviores, qui interdum in publicum promittebantur, iam vidimus, id factum esse cogente necessitate in angustiis rei publicae et remedium quam celerrime introductum; nullo autem modo quasi chartaceam pecuniam in iis esse intelligendam. Parvos nummos temperatos esse nil differt, cum

*) cfr. Gibbon, Decl. and fall p. 253. Dureau de la Malle, Ec. pol. des Rom. II 4, 15.

id quod dicimus Scheidemünze in strictam pecuniae notionem non intret. Etiam cambia in Romanorum usu commercioque fuisse nonnulli putant, laudantque illos notissimos Ciceronis locos in ad Atticum XII 24, 27. XV 5; ad famil. II 17 et ceteros. Tamen accuratius rem perscrutantes cambia, si verbum quid hodie valeat videmus, fuisse credere non possumus. Permutationes, perscriptiones, similia, praesertim in argentariorum usu inveniuntur, cambiis eos usos esse probari non potest*).

Principia quasi cautionum in quemvis instrumenti possessorem conceptarum in tesseris fortasse spectentur 49 §. 1 Dig. de leg. et fid. 31: „Si Titio tessera frumentaria legata sit — nam cui tessera legata sit vel militia ei aestimatio videtur legata.“ 87. pr. D. ht. „Sejo tesseram frumentariam comparari voluit,“ aliis multis locis.

Militiis autem atque tesseris annua assignabantur alimenta, quae emi poterant atque vendi et cautiones illae ab alio in alium possessorem transferri poterant, sed emtiones venditionesque mercium tesseris perfectas esse, eas pecuniae vim ac virtutem habuisse neque constat neque ex tesserarum natura verisimile est. Homines iis simili modo usos esse videntur ac in medio aevo pecunias suas praediorum possessoribus homines tribuebant ut certa quaedam annua alimenta acciperent.

*) Kraut, De argentariis et nummulariis. Gotting. 1826. B. Hildebrand, Nat. Geld u. Credit. Jena 1864. p. 6.

Item partes societatum publicanorum similiumque non eam vim habebant quam nostrae cautiones quae „Actien“ vocantur. e. g. 6 D. de publican. et vect. 39, 4:

„Si multi publicani sunt qui illicite quid exegerunt — omnes partes praestabunt. —“ Multis apud Ciceronem locis: e. g., magnas partes habuit publicorum „partes illo tempore carissimae“ etc. Notissimum quidem est apud societates publicanorum socios fuisse qui a rebus gerendis se abstinerent et pecuniae tantum summam in societatem ita inferrent ut et damni et lucri participes essent, tamen ex eo quod socii in solidum obligati erant cognoscimus in illis partibus nullo modo eas cautiones intelligendas esse*) quas Actien hodie vocamus. Cedi poterant partes, sed in quemvis instrumenti possessorem conceptae non erant, pretia partium pro negotiorum rationibus, pro eorum qui eas petebant frequentia jactabantur, sed non erant partes id quod „Speculationspapiere“ in nostro commercio et usu.

Tydeman quidem De notionibus p. 32 dicit: „Sed saepius qui pecuniam debebat creditori dabat instrumentum in argentarium suum, creditor autem hoc alteri cuidam in solutum dabat — adeo ut ea instrumenta numeratae pecuniae plane locum haberent nec re vera aliud essent, quam quod nos billets de banque, imo etiam interdum id quod billets au porteur dicimus;“ et quo probetur assertio illa laudat lo-

*) Salkowski, De iure publicanorum. Diss. Regim. 1860.

cum Codicis Iustinianei: 11 C. de pact. conv. 5, 14: „si mulier marito suo nomina i. e. foeneraticias cautiones dederit“ quo loco non agitur nisi de nominibus foeneraticiis i. e. e quibus creditor fenus accipiebat, quae mulier dat conservanda et administranda marito. Nos vero nullo modo intelligimus quomodo hac lege uti posset vir doctissimus Tydeman, ut in Romanorum usu billets au porteur fuisse probet, sed vera sit illa assertio vel non sit, nos de Iustiniani tempore plane non agimus.

Proxime coniunctas hodiernae oeconomiae rationi litterarum obligationes fuisse quis putet, praecipue nomina transscripticia a re in personam. Inst. III 21 de litt. obligat. Gajus III 128 sq. Notissimum est, valde fluctuare de illis obligationibus doctorum opiniones; tamen de iis, si id constare nobis videatur, quod iam Kraut in de argentariis et nummulariis commentatione, jam citata dicit: „quod attinet ad litterarum obligationis materiam, praemonendum est, nullas nisi quae pecunia numerata constabant obligationes codici accepti et expensi inscribi potuisse (Kraut l. c. pag. 91), existimemus, litterarum obligationes ad eam quam Creditwirthschaft vocamus oeconomiae rationem non pertinere.

Iam disquisitionis summam rursus perlustrantes cognoscimus, in sola numerata pecunia Romanorum oeconomiam esse fundatam, ad illam omnes usus commerciique rationes referri, ita ut contemta operae et industriae vi „pro-

ductiva", nil nisi pecuniae possessionem peterent; quo fieri non poterat quin valoris notionem in ipsius pecuniae nomine intelligerent.

Id quod doctorum scripta perquirentes etiam in Romanorum doctrina inveniri iam nobis probandum est.

In fontibus iuris civilis, iureconsultorum libris et Corpore Iuris Iustinianeo, e quibus oeconomicas Romanorum notiones praecipue cognoscimus, illa Romanorum ratio, quam sequentes omne commercium ad pecuniam referebant, eo cognoscitur quod multi, si cum ceteris comparamus, loci de ipsa pecunia scripti sunt, nec non pluribus locis eius notionis definitiones inveniuntur. Hàud aliud nomen iureconsultorum sagacitatem ita excitavit quam pecuniae.

Revertamur ad celeberrimum illum jam supra laudatum Pauli locum L. 1 pr. Dig. de contr. emt. 18, 1 quo Iureconsultus, explanata pecuniae origine, pergit: „eaque materia forma publica percussa usum dominiumque non tam ex substantia praebet quam ex quantitate." Vulgata lectio est „qualitate" quae verior mihi videtur; nam verba: non tam ex substantia quam ex quantitate nummos utilitatem praebere non ita perspicua atque vera mihi videntur, quam illa: non tam ex substantia quam ex qualitate, quibus Paulus significat iam materiam illam eo quod nummorum qualitatem acceperit novum ac praecipuum usum praebere cum

iam modus et pondus facile cognosci, solutiones expedite effici possint*).

Paulus pergit: „nec ultra merx utrumque sed alterum pretium vocatur. §. 1. Sed an sine nummis venditio dici hodie possit dubitatur; veluti si ego togam dedi ut tunicam acciperem. Sabinus et Cassius esse emtionem et venditionem putant. Nerva et Proculus permutationem, non emtionem. Sed verior est Nervae et Proculi sententia."

Quocum comparanda Pauli sententia L. 1 pr. D. de rer. permut. 19, 4:

„Sicut aliud est vendere aliud emere, alius emtor alius venditor, ita pretium aliud, aliud merx. At in permutatione discerni non potest, uter emtor, uter venditor sit..... In permutatione si utrumque pretium est, utriusque rem fieri oportet, si merx neutrius. Sed cum debeat et res et pretium esse non potest inveniri quid eorum merx et quid pretium sit. Nec ratio patitur, ut una eademque res et veneat et pretium sit emtionis."

Paulus igitur emtionis naturam ponit in danda pecuniae numeratae quantitate pro re quam acquirere volumus, et pretium esse dicit: quantitatem pecuniae quam quis dat ut rem (mercem) acquirat. Atque vir celeberrimus Say, Traité d'Economie politique I, 3 Romanorum rationem sequitur definiens: la quantité de monnaie que l'on consent á donner

*) Florentinam lectionem praefert Tydeman. De not. p. 14.

pour obtenir une chose se nomme son prix (cfr. etiam Tydeman, De not. lc. cap.: de pretio et valore). Nos rectius definiamus pretium esse valorem datum pro acquirenda re; Romani valoris loco pecuniam intelligunt. Hanc autem rationem, pretium semper in pecunia numerata constare debere, etiam in vulgarem sermonem hominumque animos intrasse e. g. ex Terentio cognoscimus, qui pretium scribit pro pecunia Heaut. Tim. II 2, 5 „cui nil iam praeter pretium“ dulcest i. e. cui nil praeter pecuniam dulce est.

Paulus in perscrutanda emtionis venditionis natura id sibi proponit, quod in perficiendae emtionis momento homines in pecunia numerata non mercem sed solam mercis acquirendae aestimationem spectant. Sabinus autem et Cassius unum idemque esse venditionem emtionem et permutationem dicunt, et cum res cum re permutatur id emtionem venditionem esse declarant. cfr.

§. 1 Inst. III 23 de emtione et venditione:

„Sabinus et Cassius etiam in alia re putant posse pretium consistere. Unde illud est quod vulgo dicebatur permutatione rerum emtionem et venditionem contrahi.“

Illi igitur Iureconsulti id maxime demonstrant, pecuniam rei acquirendae causa datam mercem quoque esse. Pergitur autem: „eamque speciem emtionis et venditionis vetustissimam esse argumentoque utebantur Graeco poeta Homero.“ Quae igitur Sabini et Cassii sententia non tam in eo fundata esse videtur, quod emtionis venditionis na-

turam accuratius intellexissent et perlucide perspexissent, sed eo argumento utuntur: illam emtionis venditionis formam esse antiquissimam, ideo naturalem et veram.

„Sed Proculi sententia merito praevaluit“ §. 2 lc., et ei quod de pecuniae nomine sentiebant Romani aptior et accommodatior erat. Sic lc. pr. Inst. III 23 de emt. et vend.:

„Emtio et venditio contrahitur simulatque de pretio convenerit — sed et certum pretium esse debet — §. 2. pretium in numerata pecunia consistere debet.“

Nec non id intellexerunt Romani, emtionem venditionem, quod ipsum iam duplex nomen demonstrat, duplicem esse quandam operationem quae uno contractu perficitur: „aliud est emere aliud vendere“ Paulus lc., vendere: est offerre et dare mercem, emere: offerre et dare pretium i. e. numeratam pecuniam (Inst. lc.). Pecuniam autem ipsam mercem esse Gaius significat:

L. 3 Dig. de eo quod certo loco 13, 4:

„Quam varia sint rerum pretia per singulas civitates regionesque maxime vini olei frumenti: pecuniarum quoque, licet videatur una et eadem potestas (cfr. L. 1 pr. D. lc. 18, 1 Paulus „aestimatio perpetua“) ubique esse, tamen aliis locis facilius et levibus usuris inveniuntur aliis difficilius et gravibus usuris.“

Quo loco iureconsultus etiam eam pecuniae vim ac utilitatem significat qua fit sors usuras ferens. Atque cum

sortis nomen (i. e. Capital) cum eo pecuniae arctissime coniunctum sit, de eo pauca dicamus.

In Romanorum sermone nomen quod hodie Capital dicimus verbis significatur: „sors" i. e. pecunia credita; „caput" i. e. pecuniae summa principalis; „vivum" oppositum pecuniis otiosis; denique „pecuniae" vel „pecuniarum" ipsa appellatione. Hoc igitur etiam loco videmus, Romanos in sorte (hoc verbo uti liceat pro nomine „Capital" i. e. summa eorum valorum quos quis possidet et ad novos valores acquirendos adhibet) nil spectare nisi pecuniam. Nostram autem quasi universalem notionem Capital apud Romanos non invenimus. Praesertim sortis vim „productivam" eos non plane perspexisse, ex eo quod de usuris senserint cognoscatur. Quae ipsa materia saepissime a viris doctis pertractata accuratius nobis quidem non perscrutanda est, sed brevi pauca quae ad propositum nostrum attinent annotemus. Scimus iam pristino tempore usurarum modum legitimum constitutum esse (Tacit. annal. VI 16: „nam primo XII tabulis sanctum, ne quis unciario foenore amplius exerceret," $8\frac{1}{3}\,\%$ ut fenus maximum, parvus quidem modus quocum si comparamus foenus medio aevo usitatum), anatocismum exerceri post Ciceronis aetatem vetitum, sorte libere utendi potestatem vario modo circumscriptam esse. L. 26 §. 1 Dig. de cond. ind. 12, 6. L. 27 D. de re iud. 42, 1. L. D. de usur. et fruct. 22, 1, etc. Usuras vero dari necesse esse Romani nunquam negarunt, etiamsi in rei publicae

angustiis leges latae esse dicuntur, ut Genucii aliorumque, quibus foenus exerceri omnino vetitum sit. Re vera igitur sortis productivam vim semper intellexerunt, cognoveruntque in usuris compensationem et pro eo quod possidendi utilitatem creditor amittat et pro periculo creditori praestando. (Pauli sent. II, 14, 3 pecunia trajecticia, foenus nauticum), tamen doctrina, quam arcte coniuncta sit sortis productiva vis cum usuris — et ipsae usurae de usu non de fructu nomen ducunt — non ita perlucide perspexisse videtur. Discernunt Iureconsulti usuras ex officio iudicis ab usuris ex obligatione constitutis; sed ex ipsa sorte usurae quasi profluere Romanis non videntur:

L. 24 Dig. de praescr. verbis 19, 5: „Pecuniae creditae usuras nisi in stipulationem deductas non deberi,"

atque usuras non fructus esse ex ipsa sorte productos plures loci affirmant: L. 34 Dig. de usur. 22, 1: usurae vicem fructuum obtinent; L. 121 Dig. de V. S. 50, 16: Pomponius: „Usura pecuniae quam percipimus in fructu non est, quia non ex corpore ipso (i. e. ex sorte) sed ex alia caussa est, id est ex nova obligatione."

Itaque, cum haud plane perspectam et elaboratam haberent sortis naturam, ut pecuniae, qua sors manifestatur quasi et repraesentatur, nomen recte intelligerent Romani fieri non potuit. Spectabant quidem in pecunia omnium rerum pretium, quod supra vidimus, spectabant instrumentum ad rerum possessionem acquirendam, sed eam ho-

ninum opera in productivam sortem commutari posse non spectabant.

Qua in re perquirenda de usufructu pecuniae quid senserint magni momenti est.

§. 2 Inst. de usufr. 2, 4:

„Constituitur autem ususfructus in fundo et aedibus verum etiam in servis et iumentis et caeteris rebus; exceptis iis quae ipso usu consumuntur. Nam hae res neque naturali ratione neque civili recipiunt usumfructum, quo numero sunt vinum oleum frumentum vestimenta; quibus proxima est numerata pecunia. Namque ipso usu assidua permutatione quodammodo extinguitur (non rationem habet Ictus earum rerum quae acquiruntur permutata pecunia). Sed utilitatis caussa censuit senatus posse etiam earum rerum usumfructum constitui. Ergo senatus non fecit quidem earum rerum usumfructum, sed per cautionem quasi usumfructum constituit.“

Videmus igitur oeconomicis rationibus magis excultis necessitate quadam eo Romanos compulsos esse, ut etiam sortis quae in pecunia constabat usumfructum constituerent, quod in agris aedibus aliis rebus iam antea factum erat; sed cum sortis et pecuniae naturam plane perspectam non haberent hic iuris ratio in difficultatem quandam incurrit. Sic etiam legimus:

L. 25 Dig. de usufr. 7, 5: eo senatus consulto non id effectum esse, ut pecuniae ususfructus proprius esset, nec

enim naturalis ratio auctoritate senatus commutari potuit, sed remedio introducto coepit quasi ususfructus haberi.

L. 2 Dig. de usufr. 7, 5: nam idem continere usum pecuniae et usumfructum et Iulianus scribit et Pomponius.

Atque aliis etiam locis sortis „productivam“ vim male perspectam, industriam operamque haud recte aestimatam esse videmus. Exempli gratia in specificatione. Sabiniani enim dicentes „quod ex re nostra fit nostrum est“ industriae vim plane contemnunt, nil nisi ius possidentis agnoscunt; Proculeiani, quamquam specificatione rerum dominium acquiri posse declarant, longe tamen aberant, ut industriae vim in specificatione cognossent, sed sola occupatione rerum specificatarum dominium amitti domino censent.

L. 7 §. 7 D. de acquir. rer. dom. 41, 1:

„Cum quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit, Nerva et Proculus putant, hunc dominum esse qui fecerit: quia, quod factum est, antea nullius fuerat.“

Nec mirum id. Hominum, qui vivebant de praedis ab aliis gentibus quaesitis fieri non potuit, quin animi in industriae quadam contemtione versarentur, omnia ponerent in possidendo (non labore, opera, industria acquirendo); et pecunia quam pugna, non opera acquisiverant solus existeret valor oeconomicus.

Et singulare quoddam est, quomodo etiam sermone illa ratio manifestata sit. Ex venditione alicuius rei pecu-

nium accipere significatur verbo: „reficere pecuniam“ re facere, restituere quasi rei valorem eo quod pecunia ex ea fit. Exempli gratia: L. 82 Dig. ad Leg. Falcid. 35, 2: quod i. e. quantum pecuniae refici ex hereditate potest. L. 88 D. de V. S. 50, 16: quantum sc. pecuniae ex bonis refici potest. L 3 §. 4 D. de usur. et fruct. 22, 1: Si materiam ideo reliquit, ut ea distracta pecuniaque „refecta“. Simili modo utuntur verbo: „redigere“ i. e. re capere, restituere, reficere valorem ex re e. g. L. 26 D. fam. erc. 10, 2: pecuniamque e pretio redactam.

Item verbum „peculium“ i. e. quod ad specialem administrationem alicui datum est, peculiaris i. e. specialis, a pecunia originem ducere videntur et significationes illas (Eigen, Eigenthümlich) accepisse, quia maxime specialiterque suam esse credebant Romani pecuniam.

Notissimum est, usque ad Diocletiani tempus quo Romanorum rationes nummariae et pecuniariae corrumpi coeperunt omnes condemnationes iudicis certae vel incertae erant pecuniae. Puchta, Institut. II §. 166.

Item ex obligationis notione L. 9 §. 2 D. de statut. 40, 7: „ea enim in obligatione consistere quae pecunia lui praestarique possunt“
et e strictissima pecuniariarum actionum forma cognoscatur, quomodo de pecunia sentirent Romani, eosque in ipsa pecunia maximum quin etiam unicum valorem posuisse.

Atqui haud paucis in locis id manifestissime atque

evidenter exprimitur, nihil aliud quam pecuniam quamvis esse rem, quae sit oeconomici valoris atque aestimationis.

L. 5 Dig. de V. S. 50, 16 Ulpianus: „rei appellatio latior est quam pecuniae, quae etiam ea, quae extra computationem patrimonii nostri sunt, continet, cum pecuniae significatio ad ea referatur, quae in patrimonio sunt“ i. e. quae in patrimonii computatione, quae cum hominum utilitate coniuncta, in hominum aestimatione sunt.

Atque Ulpianus dicens L. 222 D. de V. S. 50, 16:

„pecuniae nomine non solum pecunia sed omnes res tam soli quam mobiles tam corpora quam iura continentur“

hac sententia significat: omnia quae in aestimatione sint, quae valorem habeant pecuniam esse; pecuniam esse valorem.

Item L. 178 D. de V. S. 50, 16:

„Pecuniae verbum non solum numeratam pecuniam complecti verum omnem pecuniam hoc est omnia corpora, nam corpora quoque pecuniae appellatione contineri, nemo est qui ambiget.“

Item omnes res quas quis possidet, a Romanis pecuniae nomine appellari invenimus: e. g. L. 6 pr. Dig. de contr. emt. 18, 1: „publica, quae non in pecunia populi sed in publico usu habentur“ etc.

Et Iustinianus constituti actionem amplians ad res immobiles, quoniam eae etiam pecunia sint, antiquam illam

Romanorum notionem maxima cum verborum copia explicat:

L. 2 §. 1 Cod. de pec. const. 4, 18:

„Et neminem moveat, quod sub nomine pecuniae etiam omnes res exigi definiamus, cum et in antiquis libris prudentium licet constituta pecunia nominabatur tamen non pecuniae (numeratae) tantum per eam exigebantur, sed omnes res, quae pondere numero mensura consistunt. Sed et possibile est omnes res in pecuniam converti. Si enim certa domus vel certus ager vel certus homo vel alia res quae expressa est in constituendis rebus ponatur, quid distat a nomine ipsius pecuniae? Sed ut subtilitati eorum satisfiat, qui non sensum sed vana nominum vocabula amplecti desiderant“ — (verisimile est, Romanam illam rationem, quam e iureconsultorum libris Iustinianus exhibuerat, non ita intrasse in animos hominum, qui Iustiniani tempore et in eius orientali imperio vivebant) — „ita omnes res veniant in constitutam actionem tamquam si fuisset ipsa pecunia constituta. Cum etiam veteres pecuniae appellatione omnes res significari definiant et huiusmodi vocabulum et in libris iuris auctorum et in alia antiqua prudentia manifestissime inventum sit.“

Sic et ea, quae ex ipsa Romanarum rerum natura et ea, quae e doctorum sententiis et prudentium scriptis cognoscimus, valde concordare videntur.

A principio usque ad finem quod perlustravimus tem-

poris — nec omittendum, nos quidem nunquam de toto Romanorum imperio quaesivisse, cuius gentes quin in maxime diversis humani civilisque cultus gradibus versati fuerint, nemo dubitat, sed de ipsa urbe, umbilico quasi et centro commercii commeatusque — videmus, dico, nunquam instrumentum solum quo permutationes perficerentur in pecunia spectasse Romanos, non ficticiam quandam sed veram aestimationem in ea quaesivisse, videmus una cum re nummaria pecuniarias rationes excultas, agriculturam corruptam, industriam, commercium productivum non efflorescens, usum commerciumque conversum in pecuniarias negotiationes minus productivas fecundasque, videmus quomodo Romani finium proferendorum cupidine flagrantes, viventes quasi de praedis ex alienis gentibus acquisitis vitae virtutem rationemque in fruendo et possidendo ponunt, non operam industriamque sed pecuniam solam petunt et magni aestimant. Sic fieri non potuit quin eius rei, ad quam omnium animi omnesque rationes conversae erant, notio ita ampliaretur ut solum ipsumque valorem oeconomicum in ea spectarent. Nec non id probari videmus ex eo quod doctrina prudentium docet de emtione venditione, de pretio, de sorte, de specificatione, de omnium rerum aestimatione; rationesque illas in ipso hominum sermone expressas esse cognoscimus.

Atque talem locum et, ut ita dicam, functionem in Romanorum vita animisque habere pecuniam, id proprium est

et singulare (totius) quam perlustravimus aetatis: omnia in pecunia posita, vita sterilis aeque ac ipsi nummi, animi duri, avaritia, industriae contemtus; rerum publicarum occasus.

Medio aevo industriae vi in vitam quasi reducta et in ea omni vitae virtute posita, nostris temporibus illam cum antiqua rationem conjungere et reconciliare est propositum.

THESES.

I.

L. 12 §. 3 Dig. ad exhib. 10, 4. Res furtiva acquiritur specificatione.

II.

L. 13 §. 11 Dig. loc. cond. 19, 2. Relocatione tacite facta conductor quamdiu habitaverit tamdiu obligetur.

III.

Deutsche Wechselordnung a. 21. Scriptum in cambio acceptum nequit revocari delendo priusquam possessori cambium redditum est.

IV.

L. 95 §. 1 Dig. de solut. 46, 3. Mutuo sine die dato actio non praescribitur.

V.

L. 6 §. 7 D. quae in fraud. credit. 42, 8. Solutiones ante concursum creditorum factae in actionem Paulianam non veniunt.

END OF TITLE